

Kaisa Kyläkoski

TÖÖLÖN TAIPALEESTA

Töölön Taipaleesta

Kaisa Kyläkoski

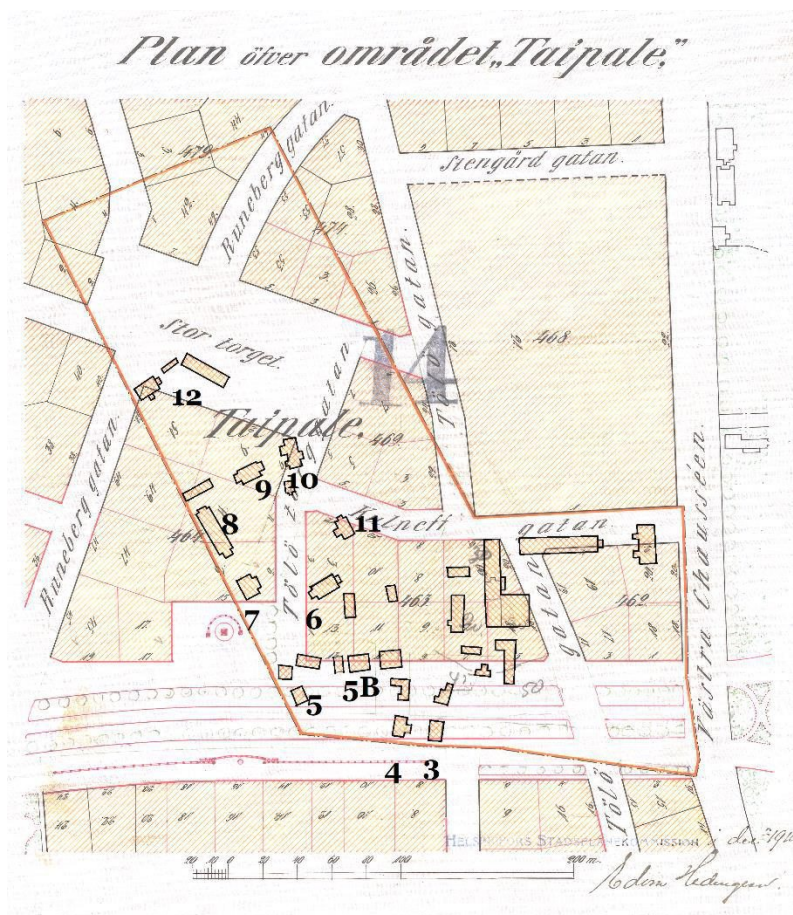
Töölön Taipaleesta

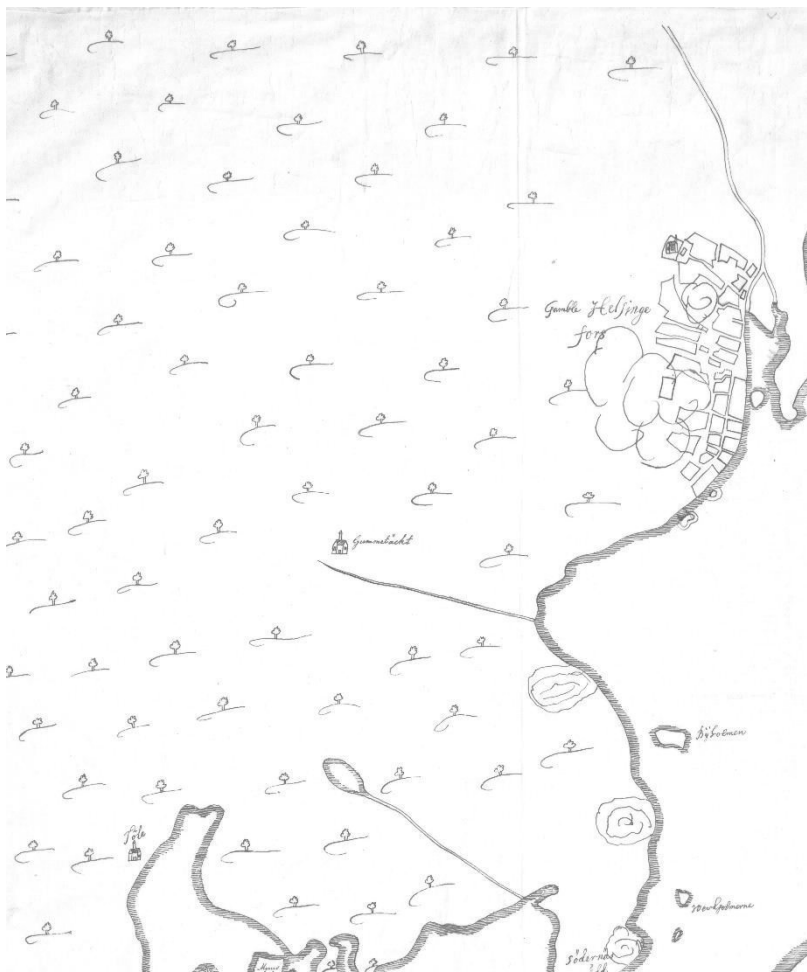
©copyright Kaisa Kyläkoski 2024

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

ISBN: 978-952-80-4812-1

Tämä kirja kertoo säilyneiden lähteiden varassa ihmisten toiminnasta maa-alueella, jota ei ensin ollut ja jota ei enää muodollisesti ole.

Taipaleen alku eli tiet ja pelto

Ensin oli meri, josta maa, josta tuli Taipale, alkoi nousta esiin noin 4 000 vuotta sitten.¹ Ihmisiä tuli ja meni, kunnes seudulle saapui – ehkä 1300-luvun alkupuolella – Ruotsista pyysyviä asukkaita, jotka perustivat kylän, jota he kutsuivat Töölön kyläksi eli ruotsiksi Tölöbyksi.² Jos heillä oli nimi myöhemmin Taipaleeksi kutsutulle alueelle, siitä ei ole jäänyt tietoa.³ Varmaankin tuolloin, kuten satoja vuosia myöhemmin piirretyissä kartoissa, Taipaleen paikalla oli mäntymetsää kallioisessa ja soisessa maastossa eli sinne ei ollut asiaa kovin usein.⁴ Metsäkävelyjen sijaan keskiajan töölöläiset enimmäkseen viljelivät maata, kalastivat, laittoivat ruokaa, tekivät käsitöitä ja kävivät kauppaa Tallinnassa, johon jotkut heistä jäivät asumaankin.⁵

Helsingin kaupungin perustaminen Vantaanjoen suuhun vuonna 1550 toi töölöläisten elämään joitakin uusia mahdollisuuksia, mutta ne eivät liittyneet kallioiseen mäntymetsään. Metsän jättivät koskemattomaksi myös Venäjän tsaarin ratsumiehet, jotka hyökkäsivät Töölön kylään tammikuun 1577 lopussa. He olivat osa yhteensä yli tuhannen miehen joukkoa, joka tuli Tallinnasta jään yli Siuntion, Kirkkonummen, Helsingin ja Sipoon kyliin vieden paluumatkalleen mukanaan sekä tavaraa että ihmisiä ja jättäen jälkeensä pelon ja surun.⁶

¹ Tikkanen 2001, 241–242

² Suhonen & Heinonen 2011, 182–184; Salminen 2013, 110–118

³ Tuomi 1987

⁴ KA. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Uudistuskartat ja -asiakirjat Uudenmaan lääni. Helsingin kaupunki. B7 Helsinki:31/8–14 Töölö / Tölö, Kartta ja selitys kaupungin tiluksista (1776–1777); Tikkanen et al. 1996, 49–50

⁵ Salminen 2013, 275; Salminen 2021:21–25

⁶ Huhtamies 2022

Helsingin siirtyminen Vironniemelle vuonna 1640 toi kaupungin töölöläisten silmien eteen, Töölönlahden vastarannalle. Kaupunkiasuminen kaipasi puutavaraa sekä rakennusten tekemiseen että niiden lämmittämiseen, joten helsinkiläiset kävivät Töölössä ainakin kirveen kanssa.

Aiempaa tieyhteyttä Huopalahdesta päin oli viimeistään nyt syytä jatkaa Töölön kylätontilta etelään eli tulevan Taipaleen ohi ja Kluuvinlahden kiertäen kaupungin läntiselle tulliportille.⁷ Tämä suurelta rantatieltä Helsinkiin vievä tie, jonka linjaus tunnettiin ensin Turun tai Espoon tienä, sitten Läntisenä Viertotienä, jälleen Turuntienä ja nykyään Mannerheimintienä, tulisi olemaan osa Taipaleen itäistä rajaa.

Harvenevan mäntymetsän ohitti seuraavan vuosisadan aikana yksi ja toinen yksinkertaisempi tai arvovaltaisempi kulki. Tiellä liikkuvat myös venäläiset sotajoukot sekä suuren Pohjan sodan isovihaksi kutsutulla miehityskaudella että hattujen sodan vaiheissa. Jälkimmäisissä Taipaleen ohi kuljetettiin elokuussa 1743 ruotsalaisten taaemmassa Töölössä tappama atamaanipäällikkö. Hänen poikansa luuli isän jääneen elävänä vangiksi ja lähetti rahtieläiminä käytettyjen kameliien kyydissä Kamppiin vaihtovaatteita Turun tietä myöden, tulevan Taipaleen ohi.⁸

Komeimmat kulkueet Turun tiellä nähtiin Ruotsin kuninkaan vieraillessa Helsingissä. Adolf Fredrik tuli kesällä 1752 Helsinkiin meritse, mutta Kustaa III saapui maanteitse lännestä kesäkuussa 1775. Myös poikansa Kustaa IV Adolfin kuningattarensa kanssa tekemä kiertue käytti Turun tietä, kun kuningataspäri tuli toistamiseen Helsinkiin heinäkuun lopussa 1802 ja lähti takaisin Turkuun elokuun alussa.⁹ Ehkä joku Töölön tiiliruukin työläinen perheineen oli kuninkaiden kulkua kunioittamassa tai ihmettelemässä. Turun tiellä ei kuitenkaan arkipäivinä kävellyt montaa töölöläiseksi itseänsä kutsuvaa.

⁷ Salminen 2013, 230

⁸ Isonvihan ajasta ks. Aalto 2015:504–507. Hattujen sodasta Keskisarja 2022:192–205

⁹ Neovius 1911, 109–116; Kyläkoski 2016, 139, 149

Kuningatar Kristiina oli lahjoittanut Töölön kylän maat tiiliruukin paikaksi Helsingin kaupungille 1640-luvun alussa ja kylän asutus hävisi verotuslähteistä ja muutkin lähteet kertovat harvoin alueen tapahtumista.¹⁰ Paikannimi jäi sentään jäljelle.

Hattujen sodan jälkeen alkoi Viaporin rakennus Helsingin eteläpuolella oleville saarille ja liikenne tulevan Taipaleen ohi lisääntyi entisestään.¹¹ Töölön kylän paikalle perustettiin jälleen tiiliruukki, jonka tuotteet kuljetettiin tien sijaan vesitse tai jäätä pitkin rakennustyömaalle.¹² Viimeistään nyt helsinkiläiset alkoivat vuokrata kaupungilta tien varren pohjoisempiakin palstoja niityiksi ja viljelyynkin.¹³ Mutta tuleva Taipaleen alue on vielä vuonna 1776 tehdyssä kartoituksessa pelkkää metsää ja kalliota (←).¹⁴

Kyseisessä kartassa näkyy kuitenkin se taival, josta Taipale sai nimensä ja etelärajansa. Taival kiemurteli kapeana reitinä kallioiden välissä ja vei merivedestä toiseen eli Töölönlahdelta Taivallahdelle suunnilleen nykyisen Eteläisen Hesperiankadun kohdalla. Tällä välillä oli liikennettä ainakin talvisin, jolloin lännestä kohti Helsinkiä matkanneet saattoivat oikaista Laajalahden jälle ja kulkivat kannaksella Taivallahdelta Töölönlahdelle.

¹⁰ HKA. Helsingin kaupunginvaltuusto. Eb:21 Komiteamietinnöt 1897:42. Utlåtande angående eganderätten till villaområdet Artillerigården i Tölö, 1–2, 5–8; HKA. Helsingin kaupunginvaltuusto. Ea:5 Komiteamietinnöt 1909:31. Selvitys alueen N:o 60:a Tykistöpiha sekä Taivallahdenrannalla olevan ruutikellarialueen omistusoikeudesta, 10

¹¹ Aalto, Gustafsson & Granqvist 2020, 149–159

¹² Aalto, Gustafsson & Granqvist 2020, 165–166, 367

¹³ KA. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. B7 Helsinki:31/1–7. Töölö / Tölö, Kartoja selityksineen kaupungin alueella olevista viljelysmaista (1765–1767)

¹⁴ KA. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. B7 Helsinki:31/8–14 Töölö / Tölö, Kartta ja selitys kaupungin tiluksista (1776–1777).

Suomen sodan jälkeen, vuoden 1809 lopussa, venäläisten tekemässä kartassa ei ole merkkiä siitä, että tulevan Taipaleen alueella olisi ollut jotain käyttöä.¹⁵ Lähes kymmenen vuotta myöhemmin Helsingin maistraatille 17.6.1818 esitetystä kartassa (↖) taipaleen ja Turun tien risteyksen pohjoispuolelle on rajattu hieman vino suorakulmio. Sen sivu taipaleen puolella oli noin 100 metriä pitkä ja Turun tien reunassa noin 150 metriä.

Kartan selitteen mukaan kyseessä oli kapteeni Baraskoffille suunniteltu viljelysmaa. Suurin osa alueesta (kartassa a) eli 2 tynnyrinalaa ja 20,74 kapanalaa oli alavaa savimaata. Hiekka-pohjaiseksi ylämaaksi kuvattiin 1 tynnyrinala ja 7,5 kapanalaa (b). Alueella oli myös kivikkoa (c) ja ”vartiovuori” (kasaberget) (d). Valmista peltoa hiekkamaalla oli vain 6 kapanalan palanen (e). Baraskoffille aiottuun alueeseen kuului myös kaipa 12,5 tynnyrinalan suikale (f). Yhteensä maata oli 4 tynnyrinalaa ja 28,75 kapanalaa.¹⁶

Kuuden kapanalan peltotilkkaa oli viljellyt 42-vuotias pienporvari Henrik Karberg, jolla oli muitakin viljelyalueita. Irtaimistoonsa kuului viikatteita, pellavaloukku, aura ja äes eli viljelyä ei ollut ulkoistettu vaan se oli osa taloutta.¹⁷ Maistraatin eteen kutsuttuna Karberg ei pystynyt vakuuttavasti selittämään, mihin maankäyttöoikeutensa perustui. Koska oltiin keskellä viljelykautta, hän sai käyttää maata vuoden 1818 loppuun.¹⁸

Maistraatti tarttui ideaan laajemman viljelysmaan perustamisesta, mutta ei luovuttanut maa-alaa suoraan venäläisen upseerin käyttöön vaan päätti pitää vuoden 1819 alusta alkaen vasta 17 vuoden vuokraoikeudesta huutokaupan.¹⁹ Erikoinen

¹⁵ KA. VeSA Helsingin linnoitus- ja rakennuspiirustusten arkisto. 951 EN Helsingin linnoitukset. Helsingistä Åboon johtavalla tiellä 3 virstan etäisyydellä Helsingistä sijaitsevan maa-voimien kenttäsairaalan asemakaava. 22.12.1809

¹⁶ HKM. XV-26. Charta öfver en del Töhlö ägor lydande under Helsingfors Stad (Pettesche, Jacob 1818)

¹⁷ Granqvist 2016, 249; HKA. Helsingin raastuvanoikeus. Ec:11 Perukirjat, 318 Henrik & Anna Christina Karberg; KA. Helsingin srk. Haudatut

¹⁸ HKA. Helsingin maistraatti. Ca:127 Pöytäkirjat, 17.6.1818 §2, 20.6.1818 §6

¹⁹ HKA. Helsingin maistraatti. Ca:127 Pöytäkirjat, 17.6.1818 §2, 20.6.1818 §6

pituus oli valittu niin, että vuokraus päättyi samaan aikaan kuin useiden muiden kaupungin ulkomailta vuokralle antamien palstojen. Näitä kaikkia voitiin siis tarjota seuraavan kerran vuokralle yhdellä ja samalla sanomalehti-ilmoituksella marraskuussa 1834. Tuolloin verrattuna muihin palstoihin taipaleen ja Turun tien risteyksen peltopalasta annettiin hieman tarkempia tietoja eli viimeisten vuokraajien lisäksi kerrottiin koko ja sijainti Töölön sairaalan lähetyvillä. Tämä viittaa siihen, että palsta oli uudempi kuin monet muut listan paikat, jotka oletettiin tunnetuiksi pelkältä nimeltään. Eikä taipaleen pellolla edes ollut nimeä.²⁰

Sanomalehdessä vuonna 1834 vuokralle tarjottu ala ei ollut täsmälleen sama kokonaisuus kuin Baraskoffille kartoitettu, sillä se oli kooltaan viisi tynnyrinalaa ja 4,75 kapanalaa. Sitä oli viimeksi vuokrannut porvari Leander Tallberg (s. 23.2.1789 Inkoo), jonka nimi on merkitty vuoden 1818 karttaan lyijykynällä. Häntä oli edeltänyt vuokraajana vaskenvalaja Daniel Udelius. Udelius oli syntynyt Luulajassa vuonna 1780, muuttanut oppipoikana syksyllä 1807 Tukholmaan ja tehnyt työtään Turussa 1810-luvulla, kunnes muutti Helsinkiin vuonna 1820.²¹ Hänkään ei siis ehkä ollut tehnyt alkuperäistä vuokrasopimusta tai sitten sen solmiminen oli viivästynyt.

Selvää on, että Daniel Udeliuksen osalta vuokrasuhde jäi aiottua lyhyemmäksi, sillä hän kuoli 31.5.1834. Löytyneet lähteet eivät kerro sitä, oliko hän siirtänyt vuokraoikeuden porvari Tallbergille jo ennen kuolemaansa.²²

Sanomalehti-ilmoituksen mukaisessa huutokaupassa 1.12.1834 ilmoitettiin ehto: vuosivuokran lisäksi vuokralaisen pitäisi istuttaa pellonreunaan eli Turun tien varteen lehtipuita

²⁰ "Den 1 nästinstundande December", Helsingfors Tidningar 26.11.1834

²¹ "Den 1 nästinstundande December", Helsingfors Tidningar 26.11.1834; SSA. Hedvig Eleonora (A, AB) Blå:1 (1805–1818), 16r; KA. Turun ruotsalainen srk. Rippikirja 1812–1831, 782; HKM. XV-26. Charta öfver en del Töhlö ägor lydande under Helsingfors Stad (Petesche, Jacob 1818)

²² HKA. Helsingin raastuvanoikeus. Ec:15 Perukirjat, 1272 Udelius Daniel

kyynärän eli noin puolen metrin välein. Voittaneen tarjouksen 20 vuoden sopimuksesta teki puutarhamestari Johan Calonius.²³ Hän asui tuolloin ja seuraavan vuoden aikana hovineuvos Furuhjelmin huvilassa Töölössä.²⁴

Calonius ei kuitenkaan onnistunut saamaan kokoon kaupungin vaatimaa takuusummaa tai takaajia. Tämän tultua selväksi helmikuussa 1835 järjestettiin uusi huutokauppa 20 vuoden vuokrasopimuksesta. Tällä kertaa voittaja oli porvari Erik Johan Ekholm.²⁵

Erik Johan Ekholm oli syntynyt Padasjoella maatalon pojaksi 2.10.1804. Kevääseen 1827 mennessä hän oli porvari Helsingissä, missä hän vei vihille itseään 21 vuotta vanhemman ja toista kertaa leskeksi jääneen Anna Christinan. Huollettavaksi tuli samalla Anna Christinan kaksi lasta ensimmäisestä (kirvesmies Johan Boxbergin kuolemaan 12.7.1820 päättyneestä) avioliitosta, toisessa (porvari Gustaf Petterssonin kuolemaan 1.3.1826 päättyneessä) avioliitossa syntyneet kaksi lasta sekä näiden viisi sisaruspuolta.²⁶

Voitettuaan vuokrahuutokaupan Erik Johan Ekholm onnistui hankkimaan vaaditut kaksi takaajaa. Taloutensa ei ollut kuitenkaan täysin kunnossa, sillä maaherra päätti 10.9.1835, että maksamattoman velan pantiksi asetetut asuinrakennukset Töölön pellolla menisivät pakkohuutokauppaan, joka pidettiin 4.2.1836. Asiakirjoista ei käy ilmi olivatko rakennukset uusia vai mahdollisesti edelliseltä vuokraajalta lunastettuja.

²³ HKA. Helsingin maistraatti. Ca:143 Pöytäkirjat, 1.12.1834 §3 & §12

²⁴ "Friska och goda", Helsingfors Tidningar 28.1.1835; "Goda och pålitliga", Helsingfors Tidningar 15.4.1835; "3 à 4 års gamla", Finlands Allmänna Tidning 20.11.1835; KA. U27:38 (1835); KA. U28:731 (1836)

²⁵ HKA. Helsingin maistraatti. Ca:144 Pöytäkirjat, 11.2.1835 §3, 25.2.1835 §4 & 2.3.1835 §8; HKA. Helsingin maistraatti. Ca:164 Pöytäkirjat, 30.8.1854 §11; "Förmedelst offentlig auktion", Finlands Allmänna Tidning 16.2.1835

²⁶ KA. Padasjoen srk. Kastetut; KA. Helsingin srk. Haudatut; KA. Helsingin srk. Säätyläisten rippikirja 1818–1835, 153; HKA. Helsingin raastuvanoikeus. Ec:13 Perukirjat, 665 Pettersson Gustaf

Taipale oli yksi Töölöön 1840- luvun alussa kaavoitettu Helsingin kaupungin vuokra- alue, josta kasvoi 1870- luvulta lähtien työväestön asuinalue. Taipaleesta tuli myös tehdasalue, kun sinne vuonna 1882 siirtyi portteripanimo, jonka rakennuksesta tuli myöhemmin muun muassa karamellitehdas. Kirjassa kerrotaan useasta näkökulmasta Taipaleen ihmisistä, elämästä ja rakennuksista, kunnes viimeinen puuhuvila purettiin vuonna 1939.

BoD

Foto Signe Brander

Helsingfors 1908